

Yıl: 2024

Cilt: 6

Sayı: 1

Sayfa: 64-78

Makale Geliş Tarihi: 6 Mart 2024

Makale Kabul Tarihi: 22 Nisan 2024

Makale Yayın Tarihi: 30 Nisan 2024

Doi: 10.38009/ekimad.1447901

Araştırma Makalesi

Kötü İşler ile Dışlanmış Sınıfların Eşlenikliği: Burakumin Örneği

Kemal Yıldız*

Bilal Coşan**

Öz

İlk çağlardan bugüne cinsiyet ayrımcılığı, sömürgecilik, kölecilik, eşit olmayan siyasi haklar, gelir adaletsizliği gibi unsurlar işlerin ayrımı konusunda ana belirleyici unsurlar olmuştur. Fransız Devrimi her ne kadar insan eşitliğine vurgu yapsa da bu devrimin etkisiyle gerçekleşen Sanayi Devrimi ve sonraki modern dönemde çalışma hayatındaki eşitliğin kâmil düzeyde oluştuğunu söyleyebilmek zordur. Bugün bile çalışma hayatındaki eşitsizlikler alabildiğine devam etmektedir. Ekonomik krizler, pandemi, göç dalgaları, savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar bu eşitsizlikleri artırmaktadır. Bunlardan olumsuz etkilenen sınıflar yaşamlarını sürdürürebilmek için kötü işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bununla birlikte çalışma hakları ile ilgili olmayan ırk, etnik köken, din, mezhep gibi sebeplerle yapılan ayrımcılıklar, çalışma hayatına da yansımaktadır. Bu çalışmada ayrımcılığa/eşitsizliğe maruz kalmış, yine literatürde çok az çalışılmış olan, Japonya tarihinde en alt toplumsal sınıf olarak görülmüş Burakuminler incelenecektir. Bunların yaptığı işler ile bugünkü alt/dışlanmış sınıfların yaptığı işler arasında kötülük bakımından bir benzeşme olup olmadığının tespitini yapmak ve konuyla ilgili Türk akademik yazınına katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Burakumin, sosyal dışlanma, kötü işler

JEL Sınıflandırması: J1, J4, J7

* Doç. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, kyildiz@bandirma.edu.tr ORCID NO: 0000-0001-6685-3805

** Doç. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, bcosan@bandirma.edu.tr ORCID NO: 0000-0002-8023-1129

Simultaneity of Bad Jobs with The Excluded Classes: The Case of Burakumin

Abstract

From ancient times to today, factors such as gender discrimination, colonialism, slavery, unequal political rights, and income inequality have been the main determining factors in the segregation of jobs. Although the French Revolution emphasized human equality, it is difficult to say that equality in working life has been achieved at a perfect level during the Industrial Revolution and the subsequent modern period. Inequalities in working life persist to the present day. Economic crises, pandemics, waves of migration, wars and political instability increase these inequalities. The adversely affected classes are willing to work in bad jobs in order to survive. However, discrimination made for reasons such as race, ethnic origin, religion and sect, which are not related to labor rights, is also reflected in working life. In this study, the Burakumin, who were exposed to discrimination/inequality, have been little studied in the literature, and have been seen as the lowest social class in the history of Japan, will be examined. It is aimed to determine whether there is a similarity in terms of evil between the work done by the Burakumin and the work done by today's lower/excluded classes, and in this context, it is aimed to contribute to the Turkish academic literature.

Keywords: Burakumin, social exclusion, bad jobs

JEL Classification: J1, J4, J7

1. Giriş

İlkçağ toplumlarından günümüze kadar insanlık çalışarak var olagelmiştir. Avcı ve toplayıcı toplumdan tarım toplumuna, sanayi kapitalizminden sanayi ötesi döneme, çalışmanın değişimi ve dönüşümü hakkında bizlere birçok ipucu sunmaktadır. Nitekim tarım toplumlarında çiftçilik ön plana çıkarken sanayi toplumlarında imalatın baskın rol oynadığı görülmektedir. Sanayi ötesi toplumlarda ise çalışmanın dönüşümünün yansıması hizmet ve bilginin işlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Edgell, 2012: 2). Diğer yandan tarihsel süreçlerin her birinde formel ya da enformel olarak işbölümünün konuşulduğunu söylemek mümkündür. Tarım toplumları öncesinde var olan ve bu dönemde yükselen imparatorluklar kölelik sistemiyle anılırken, zanaatkârlık ve tarımsal faaliyetler de bu dönemde ön plana çıkmaktadır. Yine feodal dönemle birlikte toprağa bağlı çalışmak zorunda olan serfler de bir anlamda köleliğin şekil değiştirmiş hali olarak nitelendirilebilir. Aynı şekilde Sanayi Devrimi ile birlikte yeni bir sınıf olarak doğan ve modern anlamda çalışma hayatının merkezine oturan “işçi”¹ sınıfının emeklerinin sömürülmesi onların birçok yazar tarafından Sanayi Kapitalizmi’nin modern köleleri olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, tarihin her döneminde öyle ya da böyle toplumun büyük kesimi sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış ve kötü çalışma koşullarının muhatabı olmuştur. Sanayi ötesi toplumlarda da kitle üretiminin yükselişi ile beraber çalışanlar, işe ve çevrelerine yabancılaşmış, post-fordist üretim paradigmasıyla da “çalışma”, “esnek” etiketiyle güvencesizlik ve kötü çalışma koşulları² masumlaştırılmaya çalışılmıştır. Özetle tarihin her döneminde toplumun büyük çoğunluğu sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı konumda, kötü çalışma koşullarının muhatabı olmuş, sosyal dışlanmaya maruz kalmış ve ayrımcılığa uğramıştır.

Bu çalışmanın amacı kötü işler ve iyi işler üzerinden kavramsal bir çerçeve oluşturup dezavantajlı gruplar ve sosyal dışlanma kavramlarıyla bu ilişkiyi Burakumin örneği üzerinden tahlil etmektir. Bu çerçevede çalışma üç temel sacayağı üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilk kısmında iyi işler ve kötü işlerin kavramsal arka planı tartışılmış, ikinci kısmında bu kavramsal arka plan sosyal dışlanma ve dezavantajlı gruplar üzerinden irdelenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise ilk iki bölümün bir yansıması olarak nitelendirilebilecek ve yabancı literatürde çok az çalışılmış, yerli literatürde ise neredeyse hiç çalışılmamış Burakumin örneği incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın

¹ Proletarya olarak da anılmaktadır.

² Prekarya olarak nitelendirilebilir.

yerli literatüre, özellikle de Japonlar, Japonya ve Japonya İşgücü üzerine çalışan bilim insanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. İyi İşler ve Kötü İşler: Kavramsal Arka Plan

Çalışma ekonomisi biliminde işgücü piyasasının çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte ILO, Tabakalaşmış İşgücü Piyasası Kuramını kabul etmektedir. ILO tüm dünya işgücü piyasalarında bir tabakalaşmanın olduğunu söylemektedir. İşgücü piyasaları farklı özellikleri, tutum ve davranış şekilleri ve normlarına göre birçok alt pazarlara bölünmektedir. Bu bölünme iş ilişkisinin niteliğinden, işgücü piyasası kurumlarının veya işgücünün özelliklerinden kaynaklanabilmektedir. Örneğin çalışma biçimleri kalıcı güvenceli ve geçici güvencesiz şeklinde bölünmüştür. Çalışılan ortam denetlenebilir denetlenemeyen olarak bölünmüştür. Çalışanlar ağır işleri yapan vasıfsızlar ve yönetime ortak nitelikliler olarak bölünmüştür (ILO, 2021a). Yine ILO (1999) decent work (düzgün iş) kavramını da kabul etmekte ve bu konuyu öne çıkartmaktadır. Üretim sonucunda düzgün bir gelir sağlayabilmek, sağlığı, canı ve beden bütünlüğünü koruyan çalışma ortamı, sosyal koruma, eğitim ve fırsat eşitliği insani bir işin olmazsındandır. ILO'nun düzgün iş anlayışı dört ana unsuru öne çıkarmaktadır.

- 1) İş yaratılması
- 2) Sosyal güvenlik
- 3) Sosyal diyalog
- 4) Çalışanların temel hakları

Birleşmiş Milletler, kabul ettiği “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nin 23. Maddesi ile; Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı olduğunu, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücret hakkı olduğunu, çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı olduğunu ve gerekirse bunun başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmesi gerektiğini, herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı olduğunu teminat altına almıştır.

ILO'nun bu iki kavramı ve Beyannamenin 23. Maddesi birlikte değerlendirildiğinde işgücü piyasasındaki en temel iki tabakanın iyi işler (düzgün işler) ve kötü işler (düzgün olmayan işler) şeklinde ayrıştığını söylemek mümkündür. Erdem-Karahanoglu ve Kumaş da 2022 yılında yapmış oldukları araştırmada benzer bir şekilde işleri içsel/birincil ve dışsal/ikincil olarak iki sınıfa ayırmışlardır. Bu çalışmada da içsel işler iyi işleri, dışsal işler kötü işleri temsil etmektedir. İyi işlerin niteliği, sözleşmelerinin sürekli ve güvenceli olması, tatmin edici ücret düzeyi, sosyal güvenlik koruması içermesi, işverene karşı sendikal haklar altında çalışabilme, işin yönetimine katılabilme, adil yönetim, insani çalışma saatleri, tazminat hakları, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri eksiksiz olarak yerine getirilmiş çalışma ortamı, sürekli iş eğitimi ve sosyal hakları içeren bir paketten oluşmaktadır. İyi, düzgün, içsel veya uygun işler, sadece çalışanların temel haklarını değil, sosyal adaletin ve ekonomik kalkınmanın da geliştirilmesini amaçlar (Kapar, 2007: 3). Kalleberg (2011), kötü işleri düşük ücret verilen, çok düşük ücret artışları teklif edilen, çok az yan menfaatleri olan ve çalışanın iş üzerinde hiçbir kontrolüne izin verilmediği işler olarak tanımlar. İyi işleri ise tam tersine nispeten yüksek kazanç sağlayan, yükselme fırsatları ve yeterli yan hakları olan, işin planlanması ve sonlandırılması konularında bazı işçilere de izin veren işler olarak tanımlamaktadır.

Kötü işler çalışma tarihi boyunca var olmuştur. Bugün gelişmiş ülkelerinde bile yaygın bir şekilde enformel işlerden ve bu enformel işlerdeki kötü istihdam koşullarının varlığından söz edilmektedir. İşverenlerin tercih ettiği esnek çalışma biçimleri, düzgün çalışma koşulları sunmayan eğreti işler kötü çalışma biçimleri olarak yaygınlaşmaktadır. ILO raporlarına göre dünyada milyonlarca insan neredeyse köle benzeri bir şekilde zorla çalıştırılmaktadır. Her yıl üç milyona yakın insan ise ya iş

kazası ya da işe bağlı meslek hastalığından hayatını kaybetmektedir. Çalışanlara yeterli gelir sunmayan, uygun olmayan çalışma süreleri olan, aile yaşamı ve iş sorumlulukları dengesini kurmamış, güvencesiz, ayrımcı, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ihmal edilmiş, sosyal korumadan yoksun ve örgütlenme hakkı olmayan kötü işler oldukça yaygınlaşmıştır. Bu kötü işler, dünyada önemli bir sorun olarak varlığını sürdürürken, bir taraftan devamlı olarak ekonomik büyüme kaydeden Türkiye’de de gittikçe önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik büyüme tek başına sosyal gelişmede, yoksulluğun ve kötü işlerin azaltılmasında yeterli olamamaktadır (Kapar, 2007). Hemen hemen her 10 yılda bir yaşanan ekonomik krizler, işsizlik, çalışanların neredeyse üçte birinin kayıt dışı çalıştığı bir işgücü piyasası, milyonlarca göçmen, devamlı artan nüfus ve yoksulluk kötü işlerin varlığını durmadan körüklemektedir. Günümüzde sömürünün en önemli araçlarından biri olan kötü işler, eğreti işler veya bir başka deyişle prekarya olarak da anılmaktadır.

1975’li yıllardan başlayıp günümüze kadar gelen küreselleşmenin en temel özelliği rekabet, kâr maksimizasyonu ve bireyselliğin ön plana çıkmış olmasıdır. Rekabetçi, kâr hırslısı ve bireyselci anlayış, prekarya denilen kötü işlerde çalışan sınıfı büyütüştür. Bu yeni sınıfın kimler olduğu ve özelliklerinin ne olduğu tartışılmaktadır. Bu sınıfın en temel özellikleri sınıflandırılacak olursak şu unsurlar ön plana çıkmaktadır:

- 1) Gelirleri düzgün ve güvenceli değildir.
- 2) İhtiyaç durumlarında destekten (devlet desteği, birikim, özel sektör desteği vs.) yoksundurlar.
- 3) Genellikle kısa süreli periyotlarla çalışırlar ve zamanın kontrolü ellerinde değildir.
- 4) Kendilerini işgücü piyasasının bir parçası olarak görmezler. Bu da işverene karşı daha da zayıf olmalarına yol açar.

Prekarya sahip olduğu bu dezavantajlardan (sınırlı haklar) dolayı kısmi vatandaş olarak da isimlendirilmektedir. Bu sınıfın içerisinde özellikle sınırlı haklara sahip göçmenler, suçlular önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde dünya yetişkin nüfusunun dörtte birinin prekaryada olduğu tahmin edilmekte ve bu oran günden güne artmaktadır. Bu sınıfa dâhil olan gruplara bakıldığında; gençler, kadınlar, çırak ve stajyerler, engelliler, yaşlılar, etnik azınlıklar, eski hükümlüler gibi güvencesizlik içerisindeki büyük bir kitle ile karşılaşmaktadır (Standing, 2011).

Küreselleşme sürecinin üretimin farklı aşamalarını farklı coğrafyalardaki topluluklara yaptırdığı bilinen bir gerçektir. Üretilen otomobillerin değişik aksamaları gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde üretilmekte, bilgi işlem teknolojilerinin üretim fabrikaları Çin, Uzak Doğu Asya, Güney Asya Ülkelerinde kurulmaktadır.³ Sermayedarlar, halkları siyasi ve sosyal haklardan yeterince yararlanamayan bu farklı ülkelerde yaptırdıkları üretimle kârlarını daha da artırmaktadır. Bunu düşük ücretler, kötü çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri vb. masraftan kısma unsurlarıyla gerçekleştirmektedirler. Bugünün güçlü sermayedarları işçilik ve sosyal hakları zayıf olan ülkelerdeki emeği bu şekilde istismar etmekte, bu üretim şeklinden ortaya çıkan ürünlere kendi markalarını koymak suretiyle pastanın en büyük payını almayı sürdürmektedir. Çok uluslu şirketler bunun en açık örnekleridir. Özetle küreselleşen dünyada çoğunlukla gelişmiş ülkelerde temel çalışma haklarını büyük oranda elde etmiş halklardan, bir de çoğunlukla gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde en temel haklarını bile yeterince alamamış, sömürülen halkların varlığından söz edilebilir.

Günümüz küresel dünyasının en önemli problemlerinden biri olan göç de sosyal dışlanmanın en öncül sebeplerinden biri olarak işlev görmektedir. Göçler vasıfsız ve dil bilmeyen işgücünün

³ Bu bölgede yaklaşık Dünya nüfusunun yarısı yaşamakta, küresel gayri safi milli hasılanın yarısına yakını bu bölgede üretilmektedir. Yine Dünya ticaretinin dörtte biri bu bölgeyle yapılmaktadır (Cengiz, t.y.). Bölge ucuz işgücü maliyetinden bir cazibe merkezidir ki üretimin en ucuz emekle yapıldığı bölgelerin başında gelmektedir (Dünya, 2005).

sayısını artırmaktadır. Kırsal bölgelerden gelen göçmenler yine şehirlerin çevrelerindeki dışlanmış alanlarda, gecekondularda yerleşmekte, iyi bir eğitim alamamaktadır. Bu kitleler toplumla bütünleşememekte, yönetimin sağladığı hizmetlere erişim zorluğu yaşamaktadır. Bu alanlarda suç ve suça eğilim yaygındır. Bu bölgelerdeki insanlar toplumun diğer kesimleri tarafından dışlanmaktadır. Dışlanmaya uğrayan bu bireyler işgücü piyasasında da başkaları tarafından tercih edilmeyen kötü işleri yapmak zorunda kalmaktadır. Bu işler de bu bireylerin toplumda bir statü sahibi olmaları için yeterli olmamaktadır. Ayrıca bu işlerin ücret seviyeleri düşüktür. Bu da bu kitleleri yoksulluğa mahkûm etmektedir. Süregiden yoksulluk ise dışlanmanın devam etmesi manasına gelmektedir (Şahin, 2009).

Kötü işlerde çalışan sınıflar tarih boyunca var olmuştur. Sanayi öncesi toplumlarda kötü işler, önce köleler daha sonra ise kölelerle birlikte serfler (toprak ağasına çalışan köylüler) tarafından yerine getirilmiştir. Roma'da köleler devasa topraklarda tarla işlerinde çalışır, zeytin ve üzüm yetiştirir, ev işlerini yapar, taş ocaklarından taş ve tuz çıkarır ve muhasebe işlerini tutarlardı. İmparatorluğun genişlemesinin yavaşlaması ve iç karışıklıklar köle bulmayı zorlaştırmıştır. Bu yüzden çiftlikleri yöneten elitler ucuz işgücü aramaya başlamışlardır. Topraklarında çalıştırmak için buldukları bu yeni ucuz işgücü ne tamamen köle ne de tamamen özgür bireylerdi. Bu sınıfa marabi deniliyordu. Marabiler kanunla toprağa bağlandı ve marabiler babadan oğula geçen bir sisteme dönüştü. Bunlar ancak kendi aralarında evlenebiliyor, toprağını hiçbir şekilde terk edemiyor ve toprak sahibine dava açamıyordu. Kurulan bu düzen serflik olarak bilinecekti. Serflerin çalışmalarının karşılığı olan düşük ücretlerin (aynı veya nakdi) nasıl ödeneceğine ve ücretlerine itiraz edebilecekleri düzenlemeler oldukça kısıtlıydı. Çünkü hukuku da oluşturan toprak sahipleriydi. Kölelerin durumu ise daha kötüydü. Köleler bir mal gibi alınıp satılabiliyordu. Hak sahibi bile değillerdi. Hayvanlarla eş görülüyorlardı. Hiçbir hukuki hakları yoktu. Boğaz tokluğuna çalışıyorlardı (Rheinstrom, t.y.).

Sanayi döneminde ise kötü işleri yine sanayi öncesi dönemin köylülerinden sanayi işçisine dönüşen sınıf yani proletarya üstlenmiştir. Proletarya Fransızca da mülk sahibi olmayan, sanatı olmayan toplumun en alt tabakasına sahip kişi sözcüğünden alınmıştır. Kelime Roma'da da toplumun en alt sınıfına mensup kişileri tanımlamak için kullanılırdı (Etimolojik Türkçe, t.y.). Sanayi kapitalizminin en önemli eleştiricisi Karl Marks bu sözcüğü emeğinin sömürüldüğünü söylediği işçi sınıfı için kullanmıştır. Marks'ın tasvirinde (gerçekte de bunun böyle olduğunu vahşi kapitalizm dönemi ispat etmiştir) bu proletarya sınıfı ezilen bir alt sınıftı. Sermaye sahipleri bu insanları uzun çalışma saatleri düşük ücretlerle çalıştırıyor, kötü çalışma ortamlarında hiçbir iş sağlığı ve güvenliği tedbiri alınmıyordu. Meslek hastalıkları ve iş kazaları ölümlerin, yaralanmaların ve engelli bireylerin ortaya çıkışını tetiklemişti. İşçiler boğaz tokluğuna çalışıyor, hiçbir sağlık hizmetinden ve sosyal korumadan yararlanamıyorlardı. Emeklilik sistemi yoktu. Ucuz emeğin günlük çalışma saati çocuk, kadın, yetişkin erkek farketmeksizin üstelik ağır işlerde 16 saat ortalamasındaydı. Fransa'da erkek işçilere günde 1.5 frank, kadınlara 90 santim, çocuklara da 50 santim ödeniyordu. İngiltere'de tekstil fabrikalarında çalışanların beşte birini 15 yaş altı çocuklar oluşturuyordu. Ücretler sefalet ücreti olarak nitelendirilen boğaz tokluğu seviyesindeydi (Güven, 2009; Ienstitu, 2020). Tabiri caizse sanayi önceki dönemin köle ve serflerinin yerlerini almışlardı. Günümüzde ise kötü işleri üstlenen sınıf yukarıda bahsetmiş olduğumuz prekarya olmuştur.

Toplum nezdinde bazı işler itibarsız görülmekte ve kötü olarak damgalanmaktadır. Ücretinin düşük olması, yorucu olması, nitelik gerektirmemesi gibi sebeplerle birlikte kötü işler bazen içerdikleri tehlikelerden dolayı da kötü olarak görülebilmektedir. Bu tehlikeler yaralanmaya, yanmaya, incinmeye, kesilmeye, çürük oluşumuna, kemik kırılmasına, iç yaralanmaya, boğulmaya, kafa travmalarına sebep olabilecek güvenlik tehlikeleri, gürültü, titreşim, aşırı ışık, aşırı sıcak, aşırı soğuk, radyasyon gibi fiziksel tehlikeler, bakteri, parazit, virüs, tehlikeli hayvan, böcek, zararlı bitki gibi biyolojik tehlikeler, gaz, toz, duman, buhar, zararlı sıvı gibi kimyasal tehlikeler, ağır yük taşınması, hızlı ve tekrarlı hareketler, uygunsuz vücut duruşu gibi ergonomik tehlikeler, ağır iş yükü, görevin net olmaması, yüksek iş temposu, kurumsal kültürün olmaması, kötü liderlik, kariyer

olanaklarının olmaması, iş-yaşam dengesizliği, antidemokratik yönetim, taciz gibi psikososyal tehlikeler olarak sınıflandırılmaktadır. ILO, işgücü piyasasında özellikle dezavantajlı konumda olan gençlerin sıkça bu tehlikelerle karşı karşıya kaldığını söylemektedir. ILO yine tehlikeli ekonomik sektörleri tarım, inşaat, konaklama, madencilik ve taş ocakçılığı, sağlık ve sosyal hizmetler, imalat, ev işleri, hizmet sektörleri olarak saymaktadır ve gençlerin çoğunlukla bu sektörlerde çalıştığını ifade etmektedir (ILO, 2018). ILO (2021b), ‘ne istihdamda ne de eğitimde olan’ yerli gençlerden ve göçmen gençlerden oluşan iki gruba yönelik Covid-19’un etkilerini ölçmeyi amaçlamış ve bir çalışma gerçekleştirmiştir. Neticede iki grubun da kötü ve düzensiz çalışma şartlarında uzun sürelerdir çalıştıklarını, düşük ücretler aldıklarını, becerilerini geliştirmek için eğitim olanaklarından yoksun olduklarını ve daha temiz iş ortamı istediklerini tespit etmiştir. Bugün gençler kötü işlerin mağdur ettiği toplulukların en önde gelenlerindedir.

İşlerin kötü olarak görülmesi esasında işin itibar yönüyle de değerlendirilmesine dayanmaktadır. Tarih boyunca toplumun orta-üst sınıflarınca yapılması uygun görülmeyen itibarsız işler hep olmuştur. İtibar sosyolojik bir bakış açısı da doğurmaktadır. Günümüzde insanlar karşılaştıklarında en sık sordukları sorulardan birisi “ne iş yapıyorsun”dur. Bu soru yapılan işin insanların kimliklerinin önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik hayata katılımın önemli belirleyicilerinden birisi meslektir. Yapılan iş ve meslek, kimlik, itibar, gelir ve hayat tarzı gibi olguların kaynağı konumundadır. Eğitim sistemi, kişilerin mesleki kazanımlarında önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan iş ve meslek, gelir, otorite gibi diğer sosyo-ekonomik etmenleri de belirlemektedir. Sosyal tabakalaşma sistemi içerisinde meslek, sosyal statünün yani toplumsal itibarın en önemli belirleyicilerinden birisidir. Meslek ilk başta fertlere meslek grubuna üye olma imtiyazı vermektedir. Mesleğin toplumsal hiyerarşideki yeri ile sosyal önemi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Sosyal önemi yüksek olan meslekler organizasyon ve kontrol fonksiyonlarının da yüksek olduğu mesleklerdir. Bazı meslekler sosyal itibar kazandırmaktadır. Weber’e göre sosyal itibar, toplumda herkesin ulaşmayı istediği belirli bir yaşam tarzına göre ifade edilmektedir. Daha üst itibara sahip meslekler zorunlu bir eğitimin yanında zevklerde, ilgilerde, hedeflerde, gelenek ve görgü kurallarında ve konuşma şeklinde değişikliklere sebep olmaktadır. Mesleğe göre sosyal çevre ve yaşam tarzı değişmektedir. Günümüzde sosyo-ekonomik itibarın belirlenmesinde mesleki itibar, önemli bir göstergedir. Zihinsel faaliyetlere dayalı meslek mensupları diğer meslek mensuplarından daha yüksek bir yaşam tarzına sahip olmaktadır. Yaşam tarzı ise sosyal tabakalaşmada konum belirlemenin en önemli aracıdır (Sunar vd., 2014).

Sunar vd.’nin 2014’te yaptıkları araştırmada; İyi bir ücret, iş garantisi, işin kaza ve ölüm riski içermemesi, stresin az olması, uygun çalışma saatleri, topluma faydalı bir iş olması, kendi kararlarını verebilme imkânı, işin toplumdaki saygınlığı, başarı hissi vermesi unsurları iyi bir işte aranan en önemli unsurlar olarak öne çıkmıştır. İyi işlerin özellikleri ücret, iş garantisi, iş güvenliği ve stressiz/rahat olması olarak öne çıkmakta, bedene dayalı çalışmalar ve sorumluluk gerektiren işler ise tercih edilmeyen kötü işler sınıfına sokulmaktadır. Tıp doktoru, akademisyen, hâkim, öğretmen, diş hekimi, subay, üst düzey bürokrat, mimar, mühendis, eczacı, avukat gibi otorite gücü olan ve yüksek ücretli meslekler en itibarlı meslekler olarak tespit edilirken, pazarcı, sıvacı, balıkçı, daktilograf, boyacı, demirci, tabelacı, bahçıvan, temizlikçi, bulaşıkçı, hamal, çamaşırcı gibi genellikle beden gücüne dayalı ve düşük ücretli işler ise en itibarsız meslekler olarak tespit edilmiştir. Erdem-Karahanoğlu ve Kumaş da 2022 yılında yapmış oldukları araştırmaya göre; Genç kadınlar genç erkeklere göre, 15-19 yaş genç yaş grubundakiler 25-29 daha ileri yaş grubundakilere göre, daha düşük eğitimliler daha yüksek eğitimlilere göre, özelde çalışanlar kamuda çalışanlara, yüksek eğitim, beceri ve nitelik gerektiren meslekler dışındaki meslekler bu mesleklere göre, küçük işyerlerinde (daha az kurumsal) çalışanlar büyük işyerlerinde (kurumsal) çalışanlara göre, deneyimi olmayanlar deneyimli olanlara göre daha kötü işlerde çalışmaktadır.

3. Büyük Resmi Görmek: Dezavantajlı Sınıflar ve Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma eşitsizlik, koruma ve güvenceden yoksunluk ve eğretiliğe yönelik olarak ele alınan güncel bir konudur (Sapançalı, 2005: 53). Dışlanmayı sınıf veya belirli bir topluluk bağlamında kullandığımızda, bu sınıf veya topluluğun buldukları sosyal yapıya katılımlarının sınırlı olmasını, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardan mahrum kalmasını kastediyoruz. Dışlanma her alanda bir tecrit edilme durumudur. Kavram yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik ve ayrımcılık gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Bu kavramlar hem birbirlerinin nedeni hem de sonucu olan çok katmanlı ve dinamik kısır bir döngünün parçalarıdır (Çekici & Bayrakçı, 2021: 364). Sosyal dışlanma dinamik, çok boyutlu ve görece bir kavram olduğu için dışlanan grupların ve kişilerin kimler olduğu, toplumdan topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir (Selek Öz & Balta, t.y.).

Dezavantajlı olmak ve sosyal dışlanma birlikte kullanılan kavramlardır (Özbek Sönmez, 2002: 35; Atila Demir, 2021: 41). Günümüzde dışlanmayı yaşayan bir takım dezavantajlı gruplar vardır. Bunlardan çingeneler gibi belirli bir toplum olarak kastedilenlerin yanında kadınlar, gençler, bekârlar, yaşlılar, engelliler, eski hükümlüler, yoksullar, eğitim seviyesi düşük olanlar, vasıfsızlar, uzun süreli işsizler, iş bulmaktan ümidini kaybedenler, göçmenler de özellikle işgücü piyasasından dışlanan gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar bu grupları tarihsel örneklerdeki alt sınıflar gibi bir kategoriye koyarsak da dezavantajlı sınıflar olarak yaşadıkları dışlanmalar ortadadır. Bunlara ek olarak Balta ve Selek Öz (t.y.) yapmış oldukları bir araştırmada bu gruplara ek olarak başta seks işçileri olmak üzere farklı cinsel eğilimlere sahip olanların, AIDS hastalarının, farklı giyim kuşama sahip olanların, farklı dini inanca, mezhebe, siyasi görüşe ve etnik kökene sahip olanların, alkol ve uyuşturucu madde kullananların, gecekondulu semtlerinde kırsal kesimde yaşayanların, farklı şive ile konuşanların toplumdan dışlandıklarını tespit etmiştir. Aslında her toplumun normal diye nitelendirilen bir insan tipolojisi vardır ve bu tipoloji dışında kalanlar yüksek ihtimalle dışlanma ile karşı karşıya gelmekte, damgalanmakta ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Yine toplumundan dışlanan kesimlerin işgücü piyasasından da dışlandıklarını söylemek yanlış olmaz. Bu yönüyle kültürel alışkanlıkların ve mensup olunan toplumsal tabakanın dışlanmada rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu dışlanma öncelikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere emek istismarı, eğitim ve sağlığa ulaşamama, ulaşım hizmetlerinden faydalanamama, istihdamdan mahrum kalma, kültürel ve siyasi etkinliklere katılmada kısıtlılıklar, kötü çalışma koşullarında çalışmaya mecbur kalma ve psikolojik çöküntüler gibi etkili olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Şahin, 2009). Sosyal dışlanma genellikle dayanışma, uzmanlaşma ve tekelleşme şeklinde üç paradigma olarak ifade edilmektedir. Bu paradigmalarda dışlanmanın sebebi bazen ahlaki ilkeler, bazen ırk, bazen ülke, bazen yerleşim yeri, bazen normlar, bazen beceriler ve kazanımlar neticesinde elde edilen statüler, bazen gruplar arasındaki etkileşimler, bazen de toplumda karşılığı olan güçtür. Genellikle mülkiyetsizlik ve dışlanma arasında güçlü bir ilişki vardır (Çakır, 2002: 85-86).

İnsanlar çalışma hayatında düşük ücretler, kötü çalışma koşulları, geçicilik ve sigortasızlık ile prekarya sınıfına dâhil olmaktadır (Cranford, Vosko & Zukewich, 2003). Çalışma kişinin kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin gelir elde ederek ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamanın aracıdır. Bunun yanında kişinin kendisi ve aile bireylerinin topluma katılım düzeyi de yeterli boyutta olmalıdır. Çalışma hayatında başta temel haklar olmak üzere çalışma haklarından yoksunluk sosyal dışlanmaya sebep olabilir. Çalışma hayatındaki yoksunluktan, mutlak yoksulluktan farklıdır. Çalışma hayatı ve işle ilgili haklardan yoksunluk deyince sendikasızlık ve toplu sözleşmeden yararlanamamak, düşük ücretler, iş güvencesinin olmaması gibi durumlar akla gelmektedir. İnsanlar eğitilmiş, yüksek nitelikli ve deneyimli olmalarına rağmen bazen ırk, renk, mezhep, cinsiyet, din, felsefi ve siyasi görüş veya etnik kökenleri sebebiyle ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Bu durum da bu insanların toplumsal katılımını ve özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, sosyal dışlanma sadece iktisadi yoksunluklarla değil bazen de sosyal veya siyasal sebeplerle olabilmektedir. Yoksulluk sebebiyle dışlanmada sadece ekonomik yön öne çıkarken, inanç, dil, din, etnik köken gibi nedenlerden de çalışma haklarından mahrumiyet ve

ayrımcılık oluşabilmektedir. Maddi durumu gayet iyi olan bir kişi de cinsiyeti, inancı, etnik kökeni gibi nedenlerden dolayı ayrımcılığa uğrayabilir ve çalışma haklarından mahrum bırakılabilir ve sonuçta sosyal dışlanma gerçekleşmiş olabilir. Yoksul olmadığı halde ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya uğrayan bu kişi çalışma hakları kısıtlandığı için gelir elde etmekten, sosyal korumadan ve sosyal katılımdan yoksun bırakılmış olur. Bu durum da sosyal dışlanma yaklaşımının mutlak yoksulluktan daha geniş bir olgu olduğunu göstermektedir (Doğan, 2014: 144-146).

Doğan da 2014 yılında yazmış olduğu makalede yukarıda vurguladığımız şekilde ILO'nun düzgün iş unsuru ile sosyal dışlanma arasında ilişki olduğuna dikkat çekmiştir. Bu iki kavramın kesiştiği alanda bireylerin işgücü piyasalarından dışlanması (işsizlik özellikle de uzun süreli işsizlik) ve çalışanların iyi koşulları olan işlerden dışlanmaları (prekarya) söz konusu olabilmektedir. Düzgün iş, istihdam, iyi koşullu çalışmanın yanında temel insan haklarının önemli bir şubesi olan çalışmayla ilgili temel hakları da içermektedir. Bu haklardan yoksunluk gelir elde edememe ya da yeterli gelir elde edememe olumsuzluklarını doğurarak sosyal dışlanmaya sebep olabilmektedir. Aynı şekilde çalışanların sosyal güvenceden yoksun olmaları, emeklilik haklarını ortadan kaldırarak sağlık ve emekli maaşı gibi desteklerin alınmamasına ve sosyal dışlanmaya sebebiyet verebilmektedir. Sosyal diyalogdan yoksunluk da insanların çalışma hayatında karar verme ve müzakere süreçlerine katılma imkânlarından yoksun bırakıldığı anlamına gelerek sosyal dışlanmaya sebep olabilmektedir. Netice itibarıyla düzgün iş ve sosyal dışlanma konuları incelendiğinde düzgün iş unsurlarından uzaklaşıldığında sosyal dışlanmaya neden olabilecek yoksunlukların arttığı görülmektedir (Doğan, 2014). Sonuçta iyi işe sahip olmama sosyal dışlanmaya, sosyal dışlanmışlık iyi işe sahip olamamaya sebep oluyor denilebilir.

Bayram vd. 2010 yılında yaptıkları araştırmaya göre; Yaşam tatmini daha düşük olan kişilerin daha çok sosyal dışlanma yaşadıkları, sosyal güvencesi olmayanların sosyal güvencesi olanlara göre, kirada oturanların kendi evi olanlar göre, geliri düşük olanların geliri yüksek olanlar göre daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Baykal'ın 2020'de yapmış olduğu diğer bir araştırmaya göre de; Özellikle eğitim seviyesi düşük olan, işsiz, ne eğitimde ne istihdamda ve geliri düşük gençlerin sosyal dışlanmadan etkilendiği, bunlar arasında 30 yaşından küçük olan bireylerin 30 ve üstü yaşta olanlara göre, eğitimsizlerin eğitilmiş olanlara göre, ne eğitimde ne istihdamda olanların diğerlerine göre, düşük gelirli olanların yüksek gelirli olanlara göre daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. İşsiz olmak ve kötü koşullu işlerde çalışmak ile sosyal dışlanma arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu göz önüne alındığında; genç, eğitimsiz, sosyal güvenceden yoksun, istihdama ulaşamayan ve yoksul olan bireyler hem genel olarak hem de işgücü piyasasından dışlanmakta, kötü işlerde çalışmaya itilmektedir denilebilir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında Japonya'nın tarihsel sürecinde var olagelmiş Burakumin sorunu değerlendirilecektir.

4. Geçmişten Günümüze Görün(e)meyen Dezavantajlı Grup Olarak Burakuminler

Burakumin ile ilgili kapsamlı bir izahat yapılmadan önce Japonya'nın tarihsel arka planından Burakumin'e kadar uzanan sürecin irdelenmesi anlamlı olacaktır. Bu bağlamda Japonya'daki küçük ulusların sosyal tabakalaşma sistemlerinin daha ilk yüzyıllarda organize edildiği ifade edilebilir. Nitekim Japonya'da köleliğin yaygın bir uygulama olduğu bilinmekle beraber, kölelerin çeşitli mesleki uzmanlıklara atandıkları da ifade edilmektedir. 701 yılındaki Taika Restorasyonu'ndan sonra 8. yüzyıla birlikte insanların iki ana kriter üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Bunlar Ryomin (iyi insanlar) ve Senmin (düşük/sıradan/ikinci derece insanlar)'dir. Örneğin bu sınıflandırma içerisinde mesleki uzmanlaşmaya göre Senmin grubu beş kategoride değerlendirilmiştir: Ryoto (mezar muhafızları), Kanko (hükümet kültivatörleri), Kunuhi (hükümet hizmetkârları), Shinuhi (özel köleler), Genin (tapınakta çalışanlar ve özel köleler). Diğer yandan Senmin olarak nitelendirilmekle beraber ancak resmi statüleri itibarıyla Senminler'den daha yüksek statüde olan Zakko adında bir diğer grup olduğu da vurgulanmaktadır. Bu grup insanlar da o yıllarda yüksek beceri gerektiren tabaklama, kumaş boyama, ayakkabıcılık, silah üretimi gibi faaliyetler

yürütmekteydi (Shimahara, 1971: 15). Söz gelimi 8. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Japonya'nın dışlanmışları olarak ifade edebileceğimiz Senminler Konfüçyüs hiyerarşisi içerisinde Ryominlerle evlenemiyordu (Gordon, 2017: 266).

Zakko'lar içerisinde aristokratların şahin ve köpek gibi avcı hayvanlarına⁴ yiyecek toplamakla ilgilenen Etori adı verilen bir kesim daha bulunmaktaydı. İlk olarak 538 yılında Çin üzerinden Japonya'ya Budizm'in girişi ve yayılmasıyla beraber Takatsukasa uygulaması 757 yılında geçici olarak lağvedilmiş ve nihayetinde 860 yılında dağıtılmıştır. Bu süreçte Etori'lerin ana işleri kasaplık olmuştur. Budizm'in etkisiyle birlikte 676 yılında yürürlüğe giren bir fermanla at ve sığır kesimi yasaklanmış ve bu meslek hor görülmüştür. Bu minvalde günümüzde tarihçiler Eta'nın etimolojisini Etori'ye dayandırmaktadır. Etori'nin bozulmuş hali Eto'dur. Eto'nun başka bir bozulmuş hali ise Eta olmuştur (Inoue, 1964: 17).

Toplumdaki bu insanlar istenmeyen görevleri yapmış, toplum tarafından küçük düşürücü olarak nitelendirilen işleri yerine getirerek toplumun çıkarlarına hizmet etmişlerdir. Zaman içerisinde bu tür pek çok aile Eta (saf olmayan-impure⁵) olarak isimlendirilmiştir. Genel olarak bu kişiler hayvan kesme, insan gömme görevlerinin yanı sıra atık toplama ve bekçilik gibi işlerle uğraşmıştır. Diğer yandan Burakumin içerisinde nitelendirilebilecek bir diğer kesim de Hinin (insan olmayan-non-human) olarak anılmıştır. Bu grupta ise daha çok gezici sanatçılar, dilenciler ve fahişeler bulunmaktadır. Bu gruplar, çeşitli şekillerde ve belli zamanlarda birçok kişi tarafından dışlanmıştı. Her ne kadar bu gruplar Japon toplumunun işleyişi için gerekli olarak görülse de zaman içinde geleneksel hiyerarşinin dışında faaliyet gösterdikleri algısı oluşmuştur. Geleneksel hiyerarşiden kasıt ise savaşılar, çiftçiler, tüccarlar ve soylulardır. Önceleri dönemin hizmet talebine ve siyasi gerekliliklere bağlı olarak değişken birey grupları olarak anılan Burakuminlerin Tokugawa rejimi ile birlikte (1603-1867), marjinal durumları ve ayrılmış yaşam alanları giderek sabitleşmiş ve meşrulaşmıştır. Bu süreçte Şintoizm'in⁶ ayrımcılık için daha fazla gerekçe sağladığı da ifade edilebilir (De Vos & Wagatsuma, 1966; Shimahara, 1984; Gordon, 2006: 185). Dikkat edilirse bu kişilerin yaptıkları mesleklerin çoğu uzmanlık gerektirmekle birlikte toplumda otorite ve itibar sağlayan meslekler olmadıkları, beden gücüne dayanan kölelik ve benzeri işler olduğu açıkça görülmektedir.

Burakumin kimliğinin sosyal olarak nasıl şekillendiğine dair ortak bir anlayışın inşa edildiği ve siyasi olarak bu anlayışın zaman içerisinde güç kazandığı ifade edilebilir. Japonya'nın ulus inşası tarihi boyunca çeşitli bireyler ve ailelerin sosyal statüleri nedeniyle toplumun çeperlerinde yaşadığı görülmektedir (Groemer, 2004; Howell, 2005). Pek çok Japon, Burakuminlerin zihinsel olarak aşağı, yüksek ahlaki davranışlardan yoksun, saldırgan, dürtüsel ve temizlik ya da görgü kurallarından yoksun bireylerden oluştuğunu savunmaktadır. Burakuminler hiçbir şekilde ırksal olarak Japonlardan ayırt edilemez. Buradaki temel ayırım daha çok ikamet yerleri ya da nüfus kayıtları üzerinden şekillenmektedir (Neary, 1986: 556). Bu açıdan Burakuminlerin komplike bir şekilde ayrımcılığa maruz kalan azınlık bir grup olduğu ifade edilebilir (Amos, 2022). Japonca Buraku kelimesi, kelime anlamıyla mezra ya da küçük köy anlamına gelse de Japonya'nın birçok yerinde özellikle de Honshu'nun Kansai bölgesinde, Hiroşima ve Hyogo bölgelerinde bu teriminin Amerika'daki getto kelimesiyle benzer bir çağrışım yaptığı da ifade edilebilir. Min ise halk için kullanılan bir terimdir (Lie, 2015: 1). Buraku köylerinin sakinlerini aşağılamak için ise Burakumin kavramı kullanılmaktadır (McLaughlan, 2006: 1). Özetle Burakumin'i, premodern dışlanmışların (Senmin & Eta) ve diğer sosyal alt tabakaların soyundan gelen bir Japon kategorisi olarak

⁴ Türkçe'ye Şahincilik Bölümü olarak da çevirebileceğimiz bu düzen Japonca'da Takatsukasa olarak isimlendirilmektedir.

⁵ Ahlsız, pis, kutsanmamış, kirli gibi anlamları da bulunmaktadır.

⁶ Budist öğretisi her türlü canlının (hayvan) öldürülmesini yasaklamıştır. Bu sebeple Budist imparatorlar 7-8. yüzyıllarda hayvanların kesilmesini ve yenmesini yasaklayan üç resmi emir yayınlamıştır. Şintoist ve Budist anlayışın artan etkisi bu tarz görevleri ifa edenlerin kast dışı statüsüne düşürülmesini teşvik etmiştir (Shimahara, 1971, s. 18).

isimlendirmek mümkündür (Tsutsui, 2017: 36; Nishimura, 2010: 121). Diğer bir deyişle Feodal dönemde ailelerinin toplumdan dışlanmışlıkları nedeniyle, biyolojik olarak hiçbir şekilde diğer Japonlardan ayırt edilemeyen ve sosyal izolasyona maruz kalan, istenmeyen mesleklerde çalıştırılan azınlık gruptur (Gottlieb, 1998: 158).

Tokugawa döneminde Burakuminlere yönelik ayrımcılığın hem bireyler tarafından hem de devlet bazında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Zira 1859 yılında alınan yasal bir kararda bunun ipuçlarını görmek mümkündür. Yaşanan hadisede, Eta ve Eta olmayanlar arasında çıkan bir kavgada Eta genci öldürüldüğünde, Kanto bölgesindeki Eta lideri Danzaemon şehir sulh yargıcının karşısına çıkmış ve Eta olmayan kişinin cezalandırılmasını talep etmiştir. Ancak burada yargıcın kararı dikkat çekicidir. Yargıç, bir Eta hayatının değerinin sıradan bir insanın 1/7'si kadar olduğunu ifade etmiş, suçlunun cezalandırılması için 6 Etalı arkadaşının daha öldürülmesine izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir (De Vos & Wagatsuma, 1966: 24-25).

Meiji'nin imparatorluk hanedanlığını restore etmesiyle (1867-1889) yeni ulusal hükümet, kast sistemini yasal olarak ortadan kaldırarak ulusal vatandaşlık kavramını oluşturmuştur. Modern bir ulus içinde kast benzeri bir azınlık grubunun yarattığı bariz utanç, Eta ve Hininlerin resmi olarak özgürleştirilmesine yol açmıştır (Gordon, 2017: 269). Bu süreçte özellikle 1871'e kadar liberal politikacıların Meiji İmparatoru'na Burakumin'in yasal olarak özgürleştirilmesi için yarım düzineden fazla dilekçe ve öneri sunulduğu bilinmektedir (Shimara, 1971: 19). Meiji döneminde ortadan kaldırılan bu statü ayrımları, 1871'deki deklarasyon ile gerçekleşmiş ve Tokugawa dönemindeki neredeyse tüm statü ayrımları ve yasakları feshedilmiştir (Lie, 2015: 1). Resmi meslekler ve statüler sistemi olan yaku-no-taikei'nin kaldırılması ve modern bir statü sisteminin getirilmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Tapınak belgeleri üzerinden ailelerinin ölümlerinin kaydedilmesi sistemi de bu dönemde ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde yeni modern statüler (Jinshin koseki) beş kategoriden oluşmakla birlikte (emperyal sınıf, yeni soylular, savaşçı sınıfı, düşük rütbeli savaşçı sınıfı ve halk) ülke geneli bir standart sağlanamadığı için bu uygulama da terk edilmiştir. Hükümet daha sonra moto-eta (eski eta) ve Shin-heimin (yeni halk-new commoner) içeren yeni bir sistem kurmuştur. Bu sistemde "eta, hinin vb." adres koşullarının kaldırıldığı ifade edilmiştir. Bu beyan kaihō-rei (Kurtuluş Fermanı) veya senshō-haish-rei (Statü Adlarının Kaldırılması Fermanı) olarak bilinmektedir. Aslında yönetmelik basitçe, hükümetin artık "eta, hinin" terimlerini kullanmayacağını belirtiyor ve statüler ile meslekler veya sosyal görevler arasındaki ilişkileri ortadan kaldırıyordu (Kobayakawa, 2021: 3). Ancak bu dönemde Shinheimin'in gayri resmi sosyal konumu değişmemiştir. Zira yerel gelenekler "yeni avam"⁷ın uygun geçim kaynağı olarak geleneksel görevlerinin devam etmesini dikte etmiştir. Üstü kapalı olarak Burakumin olarak bilinen insanlar; kasaplık, dericilik, temizlik ve çöp toplama işlerine hâkim olmaya devam etmiştir. Genellikle nehir kenarlarında veya istenmeyen topraklarda yaşayan Burakuminler, kendilerinin azat edilmesine içerleyen komşularından farklı görgü kuralları, lehçeler ve yerel bağlılıklar geliştirmişlerdir. Hatta bu süreçte şiddet eylemleri yaşanmış Burakumin köylerinin yakıldığı dahi görülmüştür. Diğer bir deyişle Meiji dönemiyle de Burakumin problemine bir çözüm getirilemediği ifade edilebilir. Kurtuluş Fermanı'nın bu anlamda formaliteden öteye geçemediğini söylemek mümkündür. Hatta Burakuminlere yönelik Meiji dönemi öncesi birtakım ayrıcalıklarla ilgili yasal yaptırımlar mevcutken Ferman'dan sonra, ayrımcılığın hukukun üstünlüğü tarafından korunmadığı görülmektedir. Buna ek olarak Burakuminler önceki döneme ait ticarete sahip oldukları tekel haklarını kaybetmişlerdir. Bu ve benzer olaylar Burakuminleri, tarihsel olarak kirlenmiş bir kast olarak konularını unutmamış bir toplumda, diğer yoksun vatandaşlarla paylaşılan kentsel gettolarda hayatta kalma mücadelesi vermeye itmiştir. Yaşanan özgürlük hareketlerine rağmen, etkili barınma ayrımı ve kültürel uygulamalar nedeniyle; evlilik, istihdam ve ikamet konularındaki ayrımcılık hem hükümet hem hükümet dışı düzeyde 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar devam etmiştir (Gordon, 2017: 269-270).

⁷ Kast edilen Shinheimin'dir.

Burakuminlerin 1914'ten itibaren yerel ve ulusal düzeyde daha saldırgan projeler düzenledikleri görülmektedir. 1918'de Burakuminlerin ülke çapındaki pirinç isyanına katılması ulusal hükümet açısından şok edici bir gelişme olarak nitelendirilmektedir. Gıda fiyatlarında benzeri görülmemiş artıştan son derece gerilen Burakuminler de aktif olarak isyana katılmış ve 8000'den fazla kişi tutuklanmıştır (Fujitani, 1954: 171). 1920'li yıllarda Japon ilericilerin ideolojik yönelimlerine nüfuz eden Marksizm'in de Burakuminler üzerinde etkisi olduğu ifade edilebilir. Dönemin önde gelen sosyalistlerinden Manabu Sano tarafından yazılan "Burakumin için Kurtuluş Teorisi" başlıklı makale bunun güzel bir örneğidir. Sano'nun teorisine göre Burakumin'in kurtuluşu, dayanışma içinde örgütlenilen sosyalist devrim mücadelesi yoluyla mümkündür (Shimahara, 1971: 20). 1922 yılında Burakuminler tarafından "kendimizi özgürleştireceğimiz yeni bir kolektif hareket" olarak mottosuyla Suiheisha (Eşitlikçiler Derneği) kurulmuştur. Liderlerinin sürekli tutuklanması ve iç hizip çekişmeleri nedeniyle derneğin faaliyetleri engellense de 1941'de zorla dağıtılana kadar Dernek ayrımcılığa karşı protestolar düzenlemiş ve Burakuminlerin yoksulluğuna dikkat çekmiştir (Neary, 1986: 558). Diğer yandan bu süreçte uyumlu bir ulus algısını güçlendirmek için Döwa (uyum, harmoni) kavramı kullanılmıştır. Özellikle eğitime atıfta bulunmak için kullanılan bu kavram kullanım amacı itibarıyla Burakuminlere kolaylık ve saygıyı hedeflemiştir. Zira Suiheisha dönemi boyunca Burakumin gençleriyle çalışan birçok öğretmen kendilerini Döwa eğitimcisi olarak tanımlamıştır. Hatta bu dönemde Ulusal Döwa Eğitim Derneği (Zendökyo) de dahil olmak üzere birçok dernek kurulmuştur (Gordon, 2017: 270).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Burakuminler açısından yeni bir dönemin başladığı ifade edilebilir. İnsanlar savaş sonrası kaosu kendilerine dayattığı olağanüstü değişimlere dünyanın dört bir yanındaki uluslararası hareketlerle birlikte yanıt vermeye başladıkça, hareketin nasıl değerlendirileceği ve yeniden kavramsallaştırılacağı konusunda temel felsefi farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1946'da Buraku Kurtuluş Komitesi'ne (Buraku Liberation Committee) dönüşen Suiheisha, 1955'te Buraku Kurtuluş Birliği (Buraku Kaihoo Domei/Buraku Liberation League) adını almıştır. Savaş sonrası Japonya'nın ilk yirmi yılı, ülkenin iki sol partisi olan Japon Sosyalist Partisi (JSP) ve Japon Komünist Partisi (JCP) arasında BLL'yi ve Burakumin'in ekonomik, sosyal ve eğitim refahını iyileştirme çabalarını destekleyen bir ittifak getirmiştir. Ulusal Öğretmenler Birliği de Burakumin ve diğer insan hakları için güçlü bir ses olmuştur (Gordon, 2017: 270-271).

BLL o tarihten bu yana Buraku kurtuluş hareketine öncülük etmiş ve iki ana taktik uygulamıştır:

- Burakuminlere karşı ayrımcı tutumlar sergileyen kuruluşları ve bireyleri kamuoyu önünde uyarıcı ihbar kampanyaları,
- Standartların altındaki toplumsal altyapılarının iyileştirilmesi için önce yerel yönetimleri, ardından da ulusal hükümeti hedef alan protesto kampanyaları.

Bu kampanyalar 1969 yılında Burakumin toplumunun iyileştirilmesine yönelik Döwa Topluluklarına İlişkin Özel Tedbirler ile sonuçlanmıştır. Bu proje Japonya'da azınlıklara yönelik en büyük hükümet projesi olarak kalmış ve 2002 yılında sona erene kadar defalarca yenilenmiştir (Tsutsui, 2017: 36-37).

1975 yılında yapılan bir ankete göre Burakumin nüfusunun 1 milyonun üzerinde olduğu ve 4000'den fazla Burakumin topluluğu olduğu ifade edilmektedir (Hirasawa, 1982: 3). Net sayıları bilinmemekle birlikte Japon hükümeti 1,2 milyon Burakumin olduğunu ve yaklaşık 3000 Buraku'da yaşadıklarını ifade etmektedir. Ancak aktivistler 3 milyon Burakumin ve 6000 Buraku olduğunu iddia etmektedir. Aradaki fark ise, hükümet verilerinin yalnızca bir Buraku'da ikamet eden ve Buraku soyundan geldiğini iddia edenleri içerirken aktivistlerin Buraku soyundan gelmediğini iddia edenler de dâhil olmak üzere mevcut ve eski tüm Buraku sakinlerini verilere dâhil etmesinden kaynaklanmaktadır (McLaughlan, 2006: 1).

Yaşanan birçok gelişmeye rağmen son 50 yıldır istihdam, evlilik vb. konularda Burakuminlerin hala ayrımcılığa maruz kaldığı ifade edilebilir. Nitekim “son işe alınan ilk kovulur” ilkesi 1970’li yılların ortasında Burakuminlerin istihdam deneyimi için geçerli bir kavram olmuştur. 1975’ten günümüze 9 farklı “Buraku Listesi” gizlice derlenmiş ve yayınlanmış, özellikle ekonomik durgunluk dönemlerinde istihdam ayrımcılığı daha çok şiddetlenmiştir. Bu listeler iki yüzden fazla şirket ve saygın evlilikler düzenlemek isteyen bireysel vatandaşlarca satın alınmıştır. Listede, Japonya’daki Burakumin topluluklarının konumu, başlıca meslekleri ve özellikleri gibi bilgiler bulunmaktadır. O dönemde bir banka çalışanı Burakuminleri işe almak istemediklerini ve Burakumin kökenli olanları tespit edebilmek için Buraku Listesini satın aldıklarını ifade etmiştir (Hirasawa, 1982: 4). Yakın tarihte 2013 yılında Tokyo Valiliği şirketlerin ayrımcı tutumlarını ortaya çıkardığı istihdam karşıtı ayrımcılıkla ilgili el kitabında bir şirketin şube müdürünün bir kariyer danışmanına şu ifadeleri söylediğini belirtmiştir: “Şimdi söylemek daha sonra söyleyip başını derde sokmaktan iyidir. Şirketim kesinlikle Korelileri ya da Burakuminleri işe almaz.” Başka bir şirket yayını da şube müdürlerine Burakumin’in en çok kaçınılması gereken çalışan sınıfı olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan okul hayatında, evlilikte, işyeri ve meslek ilişkilerinde de Burakumin olanların ayrımcılığa uğradığı görülmektedir (Kobayakawa, 2020: 3-4,12). Teyide muhtaç bir bilgi olmakla birlikte 2011 Fukuşima Nükleer Santrali’ndeki sızıntı sonrasında nükleer santralde çalışacak temizlik işçilerinin çoğunun Burakumin olduğuna dair söylentiler olduğu ifade edilmektedir (Sol, 2011). Günümüzde bile “Burakumin kurtçukları... Eta pisliğini öldür... Burakumin dört ayaklıdır... Buraku insanları AIDS’e neden olur...” gibi anti-buraku grafiti örnekleri görmek mümkündür (McLaughlan, 2006: 1).

Sonuç olarak, hükümetlerin ve akademisyenlerin Burakumin’in koşulları, sosyal ayrımcılığın devam edip etmediği ya da eğitim ve gelir eşitsizliğinin boyutları üzerine çok az çalışma yaptığı ifade edilebilir. Dahası, Burakumin’i eşit etnik bir grup olarak görmeye karşı ciddi bir direnç vardır (çünkü diğer sıradan Japonlar gibi oldukları söylenmektedir). Devam eden eşitsizlik ve ayrımcılığa rağmen, çok az Japon, Burakumin kimliğinin doğası ya da çağdaş Japon toplumundaki eşitsizliği hakkında bilgiye sahiptir. Bu bağlamda Burakumin’in çağdaş görünmezliğinin tek etnikli Japonya’nın tuhaf ideolojisini güçlendirdiği de ifade edilebilir (Lie, 2015: 2).

5. Sonuç

Toplum nezdinde sosyal, ekonomik, etnik, psikolojik, dini vb. birçok nedene bağlı olarak birtakım meslekler/işler olumlanırken bazı meslekler/işler daha az tercih edilir olmuştur. Tarihin her döneminde çalışmaya ilişkin bakış açısının dönemin konjonktürüyle paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Söz gelimi Yunan Mitolojisinde çalışma ceza aracı olarak görülebilirken Hristiyan ya da Musevi geleneğinde başka anlamlar çağrıştırmaktadır. Ya da Püriten ahlakla birlikte çalışma çok başka bir perspektifte değerlendirilmiştir. Bu nedenle tarihteki temel kilometre taşı olarak nitelendirilebilecek dönemler çalışmaya ilişkin temel yapı taşlarını da dönüştürmüştür. Ancak değişmeyen kısım ise tarihin her safhasında toplumun bir kesiminin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlılığıdır. Zira kölelikten serflikte, serflikten proleterya, proleterya, proleterya, proleterya kadar toplumun büyük bir kısmı sosyal ve ekonomik haklardan mahrum bırakılmış ve çok ciddi yoksunluklar yaşamıştır. Nitekim günümüz çalışma dinamiklerinde bile bu sorunları görmek ve hatta güncel literatürde karşılığına çokça rastlamak mümkündür. Örneğin günümüzde hala çok tehlikeli işlerde çocuk işçiliği fason üretim mantığıyla devam etmekte, uzun çalışma saatleri birçok ülkede varlığını sürdürmekte, güvencesiz işler, düşük ücretler gibi birçok temel sorun dünyanın birçok yerinde hala aşılammaktadır.

Japonya’da asırlardır var olan ve belli sebeplerle toplumdan dışlanan, istihdam, evlilik gibi sosyal ve ekonomik konularda ayrımcılığa maruz kalan Burakuminler de bu bağlamda değerlendirilebilecek gruplardan sadece biridir. Görünüş itibarıyla Japonlardan ayrılması mümkün olmayan Burakuminler, yaptıkları işler ve kaldıkları yerler itibarıyla tarihin her döneminde sosyal

olarak dışlanmış ve ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. Şüphesiz yukarıda zikredildiği gibi bu ayrımcılığın temelinde Şintoizm ve Budizm gibi dini kaynaklı unsurlar etkili olabildiği gibi dönemin kültürel ve sosyal yapısı da Burakuminlerin sorunlarının derinleşmesinde etkili olmuştur. Feodal dönemden başlayıp ulus devletin inşası ve İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar farklı sorunlarla yüzleşen Burakuminlerin sorunlarının günümüzde hala devam ettiği görülmektedir. Sonuç olarak çeşitli yasal haklarla, sosyal eylemlerle gelişen demokrasi ve insan hakları algısıyla birtakım kazanımlar elde edilse de yaşanan birçok gelişmenin kâğıt üstünde kaldığı ve toplum nazarında Burakuminlere karşı ayrımcılığın devam ettiği ileri sürülebilir.

YAZARLARIN KATKISI

Bu çalışmanın öz, abstract, dördüncü bölüm ve sonuç bölümü B.C, kalan bölümleri ise K.Y tarafından yazılmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Amos, T. D. (2022). *Burakumin: A discursive history of difference. Routledge Handbook of Race and Ethnicity in Asia kitabı içinde (Ed.)Michael Weiner*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Baykal, B. (2020). Sosyal Dışlanma Kıskaçındaki Gençler. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*. 11(18), 97-118.
- Bayram, N., Sam, N., Aytaç, S. & Aytaç, M. (2010). Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma. *İşGüç*, 12(4), 79-92.
- Cengiz, S. (t.y.). Uzak Doğu Bölgesi ile Ekonomik İlişkilerimize Genel Bir Bakış. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/uzak-dogu-bolgesi-ile-ekonomik-iliskilerimize-genel-bir-bakis.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- Cranford, C., Vosko, L. & Zukewich, N. (2003). Precarious Employment in the Canadian Labour Market: A Statistical Portrait. *Just Labour*, 3, 6-22.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Çekici, O. ve Bayrakçı, E. (2021). Avrupa Birliği'nin Sosyal Dışlanma Yaklaşımını Yeni Riskler Bağlamında Düşünmek. *Journal of Academic Value Studie*, 7(3), 354-367.
- De Vos, G. A. ve Wagatsuma, H. (1966). *Japan's invisible race: caste in culture and personality*. Berkeley, CA: University of California Press

- Demir, S. A. (2021). Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlılık. *Tezkire Dergisi*, 2021(06), 41-55.
- Doğan, İ. (2014). Sosyal Dışlanma ve İnsan Onuruna Yakışır İş: Yoksunlukların Algılanması. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 69(2015/2), 135-157.
- Dünya (2015). 'Dünyanın fabrikası' Asya işgücü maliyetinde avantajını koruyacak. <https://www.dunya.com/dunya/039dunyanin-fabrikasi039-asya-ismgucu-maliyetinde-avantajini-haberi-277330>. (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- Edgell, S. (2012). *Sociology of work: Continuity and change in paid and unpaid employment*. London: Sage Publication.
- Etimolojik Türkçe (t.y.). *Proleter*. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/proleter>. (İndirme Tarihi: 16.09.2023).
- Fujitani, T. (1954). "Modern History of Buraku" in *Buraku History and Emancipation Movement*. (Ed.) Kiyoshi Inoue, Kyoto: Buraku Mondai Kenkyiisho.
- Gordon, J. A. (2017). Caste in Japan: The Burakumin. *Biography*, 40(1), 265-287.
- Gottlieb, N. (1998). Discriminatory language in Japan: Burakumin, the disabled and women. *Asian studies review*, 22(2), 157-173.
- Groemer, G. (2004). *The creation of the Edo outcaste order, in M. Weiner (Ed.). Race, ethnicity and migration in Modern Japan: Volume II: indigenous and colonial others*. London: RoutledgeCurzon.
- Güven, S. (2009). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Hirasawa, Y. (1982). The Burakumin: Japan's minority population. *Integrated Education*, 20(6), 3-8.
- Howell, D. L. (2005). *Geographies of identity in nineteenth-century Japan*. Berkeley, CA: University of California Press
- Iienstitu (2020). Sanayi Devrimi Nedir?. <https://www.iienstitu.com/blog/sanayi-devrimi-nedir>. (İndirme Tarihi: 16.04.2024).
- ILO (1999). *Decent work*. <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>. (İndirme Tarihi: 06.09.2023).
- ILO (2018). *Genç İşçilerin Sağlık ve Güvenliğinin İyileştirilmesi*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_627054.pdf. (Erişim Tarihi: 16.09.2023).
- ILO (2021a). *Employment Security, Labour Market Segmentation*. <http://www.ilo.org/global/topics/employment-security/labour-market-segmentation/lang--en/index.htm>. (İndirme Tarihi: 06.09.2023).
- ILO (2021b). *Youth and COVID-19: Access to Decent Jobs amid the Pandemic*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_771428.pdf. (Erişim Tarihi: 06.09.2023).
- Inoue, K. (1964). *The Study of Buraku Problems: History and Theory of Emancipation*. Kyoto: Buraku Mondai Kenkyiisho.
- Kalleberg, A. L. (2011). *Good Jobs, Bad Jobs: The Rise of Polarized and Precarious Employment Systems in the United States 1970s to 2000s*. New York: Russell Sage Foundation.

- Kapar, R. (2007). Uygun İş Açığı: İnsana Yaraşmayan İşler. Türk Tabipleri Birliği, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart 2007, 2-10.
- Karahanoglu, G. E. ve Kumaş, H. (2022). Türkiye’de İyi ve Kötü İşler: Genç Çalışanlar Üzerinden Bir Analiz. *Sosyoekonomi*, 30(51), 427-447.
- Kobayakawa, A. (2021). Japan’s modernization and discrimination: what are Buraku and Burakumin?. *Critical Sociology*, 47(1), 111-132.
- Lie, J. (2015). *Burakumin*. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Nationalism. 1-2.
- McLaughlan, A. (2006). Japan's Burakumin: An Introduction. *The Asia-Pacific Journal/ Japan Focus Volume*, 4(1), 1-9.
- Neary, I. J. (1986). Socialist and Communist Party attitudes towards discrimination against Japan's Burakumin. *Political Studies*, 34(4), 556-574.
- Nishimura, Y. (2010). *Civic engagement and community development among Japan's Burakumin*. *Civic Engagement in Contemporary Japan: Established and Emerging Repertoires kitabı içinde*, Henk Vinken, Yuko Nishimura, Bruce L. J. White, Masayuki Deguchi (Ed). Springer
- Özbek Sönmez, İ. (2002). Dışlanma Süreçleri ve Kent Mekânı. *Planlama*, 2002/2-3, 35-43.
- Rheinstrom, D. (t.y.). *Avrupa’da Serflik (Khan Academy)*. <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/medieval-times/european-middle-ages-and-serfdom/a/serfdom-in-europe>. (ErişimTarihi: 16.09.2023).
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 2005/3, 51-106.
- Selek Öz, C. ve Balta, S. (t.y.). *Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar-IV*. A. Altınsoy(Ed.). Türkiye’de Sosyal Dışlanma Algısı: SAÜ Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması, [https://ceko.sakarya.edu.tr/sites/ceko.sakarya.edu.tr/file/4.Turkiye Sosyal Dislanma Algisi.pdf](https://ceko.sakarya.edu.tr/sites/ceko.sakarya.edu.tr/file/4.Turkiye_Sosyal_Dislanma_Algisi.pdf) (ErişimTarihi: 16.09.2023).
- Shimahara, N. (1971). Burakumin: A Japanese minority and education. The Hague: Netherlands.
- Shimahara, N. (1984). Toward the equality of a Japanese minority: the case of Burakumin. *Comparative Education*, 20(3), 339–353.
- Sol (2011). *Fukuşima’da işçiler nasıl çalıştırılıyor?* <https://haber.sol.org.tr/dunyadan/fukushima-dacisciler-nasil-calistiriliyor-haberi-41992>. (ErişimTarihi: 16.09.2023).
- Standing, G. (2011). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. Ergin Bulut (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sunar, L., Kaya, Y., Otrar, M., Demiral, S., Nerse, S. & Kalpaklıoğlu, B. (2014). *Türkiye Mesleki İtibar Araştırması. Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı*. <https://tyap.net/mediaf/T%C3%BCrkiye-Mesleki-%C4%B0tibar-Skalas%C4%B1-Sunumu-Son.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.09.2023).
- Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Tsutsui, K. (2017). *How Do Global Human Rights Expand? A Case of Japan’s Burakumin Going Global. Expanding Human Rights: 21st Century Norms and Governance kitabı içinde* (Ed.) Alison Brysk ve Michael Stohl. Edward Elgar Publishing.